

Symposium

De Brede Dijk

Veilig leven in de toekomst

Verslag

Organisatie: Kennis voor Klimaat bureau en Movares Nederland BV
Locatie: Movares, Daalseplein 101 op 9 december 2010 Utrecht
Aanleiding: Publicatie van het rapport: De Klimaatdijk in de praktijk

Aankondiging: De brede dijk, de superdijk, de multifunctionele dijk, de klimaatdijk. Nu al zoveel synoniemen voor iets dat in Nederland nog niet bestaat. Op papier kennen we al tientallen alternatieven voor deze soort dijk. Prachtig vormgegeven, wie zou niet op zo'n dijk willen wonen? Maar hoe komen we van dromen boven papier tot de brede dijk in de praktijk?

Na het welkom door Klaas Strijbis (Movares) en de opening door Pier Vellinga (RvB Kennis voor Klimaat programma) verricht Yolande van der Meulen (Programma directeur Toekomst Afsluitdijk) de aftrap met haar presentatie "De brede Dijk". De Toekomst van de Afsluitdijk staat centraal en met name de vraag: Hoe breed wordt de Afsluitdijk? Beginnend bij de geschiedenis van de aanleg van de Afsluitdijk komt zij aan bij de huidige situatie. In 2006 is vast komen te staan dat de huidige Afsluitdijk niet meer aan de wettelijke normen voldoet. Op grond van deze conclusie heeft RWS twee varianten ontwikkeld. Later zijn er – via een prijsvraag – vier varianten bijgekomen. Zij schetst de voor- en nadelen van elk plan, wat er nodig is voor de Veiligheid en datgene uit de plannen wat een toegevoegde waarde kan opleveren. Vooral de vier varianten van de prijsvraag voegen veel toe aan de dijk. Uiteindelijk presenteert Yolande de conclusies:

- De veiligheidsconcepten: de overslagdijk, het stormschild en de dijkverhoging zijn kansrijk
- De ambities: de volgende aspecten zijn kansrijk. Pilots voor duurzame energie, pilot zilte teelt, een duurzaamheidscentrum, een zout-zoet overgang tussen het IJsselmeer en de Waddenzee, Kleinschalige recreatie en toerisme, een naviduct (in geval van nieuwbouw schutsluis).

De overgebleven veiligheidsconcepten en ambities worden nu besproken met Raden en Staten en het Concept voorkeursalternatief wordt aan de bestuurders voorgelegd.

Hoe breed wordt de Afsluitdijk in de toekomst? Als gekozen wordt voor de variant Monument in Balans met een stormschild wordt de dijk niet veel breder dan nu. Als gekozen wordt voor dijkverhoging of een overslagdijk wordt de dijk verbreed in de richting van het IJsselmeer. Echter, de besluitvorming vraagt in economisch krappe tijden wel om een brede rug in het besluitvormingsproces.

Drie onderzoekers geven een presentatie over alternatieve dijkversterkingmogelijkheden. Zij zijn onderdeel van het onderzoeksprogramma 'veiligheid tegen overstromingen' van Kennis voor Klimaat; een consortium van Movares, Grontmij, Deltares, Waterschap Rivierenland, VU-IVM en de WUR.

Jana Steenbergen (Grontmij) neemt ons mee in haar presentatie 'Oei! De Klimaatdijk groei'. Zij gaat in op de maatschappelijke kosten en baten van een brede dijk. In aanleg is deze brede dijk duurder, maar gerekend naar de lange termijn wordt de MKBA-analyse steeds positiever.

Harry Schelfhout (Deltares) laat ons in zijn presentatie 'Robuuste Veiligheid' de wondere wereld van berekeningen aan de sterkte van een dijk zien. Veel formules passeren de revue, waaraan duidelijk te zien is dat dit een echte specialist betreft. Overslaghoogte, aanleghoogte, binnenwaartse stabiliteit, basisontwerp, 10 x veiliger, 100 x veiliger, monden uit in scenario's die iets zeggen over de vraag; hoe breed wordt de Afsluitdijk.

Ruud Koch (Movares) belicht in zijn presentatie 'Een dijk van een kans' vooral de ruimtelijke kansen, die een 'brede dijk' ons gaat bieden. Zijn startpunt is de betekenis van een dijk. Hier zet hij direct breed op in: Icoon van het Nederlands cultuurlandschap, bescherming tegen hoog water, beteugeling van de natuur en een vangrail voor natuurlijke snelwegen zijn de begrippen die hij ons voorschotelt. Hiermee zet hij het denken van vele dijkbeheerders in een ander spoor. Veiligheid alléén is in onze tijd te weinig. Juist het breder en integraal kijken naar een gebied waarin een dijk

Symposium

De Brede Dijk

Veilig leven in de toekomst

versterkt moet worden, biedt veel kansen om met name de ruimtelijke kwaliteit te verhogen. Van een monofunctionele kijkrichting bij dijkversterkingen dienen we over te gaan naar een multifunctionele kijkrichting.

Mindert de Vries (Deltares) sluit af met een heel andere kijk op dijkversterkingen. Hij pleit voor het concept: Building with nature. Dit concept geeft de kans om tal van mogelijkheden die het ecosysteem in zich heeft, te benutten. Aan de hand van een aantal voorbeelden laat hij ons zien welke kansen hier geboden worden – tegen veel lagere kosten dan een traditionele dijkversterking. Met name door een bundeling van krachten, door onderzoekers, ontwerpers, bouwers en beheerders bijeen te brengen, ontdekken we wat de specifieke mogelijkheden zijn Building with nature.

Na een korte pauze volgen presentaties die meer ingaan op de betrokkenen en de stakeholders.

Jantsje van Loon begint met de Case Streefkerk. Zij schetst de opgave rondom de dijkversterking die in Streefkerk noodzakelijk is, en de problematiek van dit dorp met haar inwoners. Naast de mensen die op of aan de betreffende dijk wonen, blijkt er een indrukwekkende lijst van stakeholders te zijn. Uit de gesprekken met bewoners en stakeholders komt naar voren, dat ze het in één keer goed willen hebben én zo weinig mogelijk overlast (of adequate compensatie). Maar wat is goed? Is dat aan norm voldoen in 2015 en makkelijk te onderhouden en te beheren? Of zo robuust dat de komende 50 jaar geen aanpassingen nodig zijn? Sober, robuust en doeltreffend tenzij er voordeel is in tijd of geld? Of is het goed als het een verbetering voor het dorp oplevert en als de maatregelen positief zijn voor de omgeving (passen in beleidslijnen)? Kansen die genoemd worden: Hoe meer ruimte een dijk inneemt, hoe meer kansen er zijn voor andere belangen. Technische maatregelen zoals schermen en palen creëren nauwelijks kansen. De belangrijkste aanbeveling van de stakeholders is: kijk niet alleen naar de huidige waarden, maar ook naar mogelijke toekomstige waarden of functies. Het draagvlak neemt toe als de multifunctionele dijk tot besparingen leidt.

Ine van den Hurk leidt ons naar de Case Tiel-Oost. Zij neemt ons mee naar de haven van Tiel en via de Waalbandijk richting het Amsterdam-Rijn kanaal. In dit gebied speelt een kwelwaterprobleem, en er ligt een bouw- en een herstructureringsopgave. Er is een Masterplan Waalfront dat is vastgesteld in november 2006. De doelstellingen bij de aanpak van dit gebied zijn: nieuwbouw (ca. 600 woningen), reductie van het kwelwater met 6% en verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. Daarbij spelen de verhoudingen tussen stedelijk versus landelijk, bestaand versus nieuw en binnen versus buiten. Een groot aantal randvoorwaarden en een geweldig grote groep van stakeholders maken de planvorming verre van gemakkelijk. Maar er is ook een niet te onderschatten krachtenveld van de publieke opinie. In feite betekent dit dat het gehele proces anders moet worden ingericht: van planproces (volgorderlijk, rechtlijnig, vaste posities) naar gebiedsontwikkeling (diffuus, proces, wisselde posities); van smalle dijk (scheiding, monotoon) naar brede **dijk** (verbinding, multifunctioneel); van planeconomie (traditioneel, GREX) naar MKBA (vermeden kosten, maatschappelijk belang); van korte termijn (locatie inrichting, kwel) naar lange termijn (veiligheid,

Symposium

De Brede Dijk

Veilig leven in de toekomst

klimaat). Dit houdt echter ook in dat er niet alleen anders gedacht dient te worden, maar het betekent ook: anders doen. Er moet een transitie plaats vinden van het klassieke beeld van een rivierdijk die dient ter bescherming van een woongebied, naar een waterkerend landschap.

Florian Boer (De Urbanisten) neemt ons vervolgens mee in zijn presentatie 'Brede kijk op de dijk'. Een onderzoek naar concepten en strategieën voor de rivierdijk in het hoogstedelijk gebied van Rotterdam. Voor een dijkbeheerder is de ideale dijk een volkomen strakke groene dijk met gras bekleed waarop vredig een kudde schapen grazen. De werkelijkheid in het stedelijke gebied van Rotterdam is heel anders. Dikwijls is daar een dijk als zodanig nauwelijks te herkennen vanwege de bebouwing en de weginfrastructuur. Tegelijkertijd betekent dit dat naast de belangen van de dijkbeheerder tal van andere belangen een rol spelen. Voortdurend moet er dan ook per locatie gezocht worden naar een balans tussen al deze belangen. Hiertoe is het instrument van de dyqualizer ontwikkeld. Net als de equalizer in de muziek illustreert de dyqualizer de FINETUNING tussen een dijk en zijn omgeving. En net zoals ieder muziekstuk een eigen balans heeft, geldt dat ook elke locatie een eigen balans vraagt. Bij vier voorbeeldsituaties zijn vervolgens strategieën ontwikkeld voor dijkverzwaring die staan voor de verschillende typen stedelijke opgaven. De herstructurering en de dijkversterking versterken elkaar op deze locaties. De technische mogelijkheden zijn schier eindeloos, maar deze worden vervolgens ingeperkt tot drie geloofwaardige ruimtelijke typologieën die ingezet worden in de stedelijke gebieden. Maar ... je kunt deze alleen inzetten daar waar echt meerwaarde ontstaat.

Paneldiscussie

Onder leiding van Florrie de Pater (Kennis voor Klimaat programma) wordt dit symposium met een paneldiscussie afgerond. Het valt haar op dat er bij de 'Brede dijk in de praktijk' hele nieuwe partijen noodzakelijk zijn waaronder tenminste ook financieringspartijen. Jantsje van Loon stelt dat er twee verschillende stakeholdersgroepen zijn. Deze moeten met elkaar praten aan een veilige tafel en ... ze moeten een gezamenlijke taal spreken. Welke partijen zouden dan – gezien deze analyse – aan tafel moeten zitten? Klaas Strijbis ziet hier een rol voor Movares. "Wij hebben aan de ene kant de techniek, maar we kennen ook heel veel partijen. Neem nu bijvoorbeeld de pensioenfondsen. Zij hebben heel veel geld en zoeken naar een rendement van 7 a 8 %. Waar kun je dit dan aan koppelen. Het mooie van deze projecten is de langere horizon. Discussies in het kader van de structuurvisies - omdat die uitgaan van een langere tijd – bieden de mogelijkheid om elkaars 'nieren' te proeven". Florrie vraagt aan Paula Verhoeven (Directeur Klimaat Rotterdam) wiens 'nieren' zij gaat proeven. Waar ziet zij de opbrengsten? Paula: "Indien wij deze creatieve oplossingen willen benutten dan moeten we de publieke én de private partijen erbij betrekken. Altijd in het klein beginnen. Een voorbeeld: een parkeergarage met een ondergrondse waterberging – werk met werk maken. De exploitatie van een parkeergarage is niet haalbaar vanuit de overheidstaak, maar een combinatie van dijkverzwaring plus kantoren en winkels heeft geleid naar een goede oplossing. Feitelijk wordt dit uit de nood geboren. In het stedelijk gebied zijn geen sectorale oplossingen meer mogelijk. Juist het feit

Symposium

De Brede Dijk

Veilig leven in de toekomst

dat er minder geld is, maakt dat je op zoek gaat naar de meest economische oplossing. Daag daarom de particuliere sector uit en faciliteer het proces.”

Op de vraag wat de rol van de Provincie is in het beveiligen van haar inwoners tegen overstroming antwoordt Marcela Laguzzi (hoofd Waterveiligheid Zuid-Holland) “Dit is momenteel een politiek issue. Iedereen heeft in feite hetzelfde belang met betrekking tot de veiligheid. We moeten streven naar duurzame oplossingen. Een deel van Zuid-Holland ligt beneden zeeniveau. De waterschappen hebben hier een belangrijke taak en zij doen het over het algemeen goed. Toch zijn er wel eens kanttekeningen te stellen bij het zoeken van specifieke oplossingen. Bijvoorbeeld Noordwijk. Daar is een enorm parkeerprobleem, maar het Waterschap wilde niet meegaan in een oplossing van een parkeergarage in de dijk onder het duin”. Patrick Poelmann voegt toe: “De provincie heeft een drietal taken: natuur, ruimte en economie. Hierbij kom je de veiligheid tegen en daarin is de Provincie de regisseur voor een veilige plaats en een veilig gebied. Hierbij zouden zij de R.O-taak sterk moeten koesteren. De Waterschappen moeten dan meedenken en de Provincie moet regisseren.” Marcela ziet hier wel mogelijkheden voor de provincies, bijvoorbeeld in het kader van de m.e.r. De Provincie kan eisen dat er nog een nader onderzoek plaats vindt. Klaas vindt de regisseursrol van de provincie interessant. Bij Noordwijk waren veel kansen aanwezig. De Provincie kan breder kijken dan de gemeente. Zij kan hier dus een oogje in het zeil houden, maar dan mag de rol van de Provincie wel sterker uitgevoerd worden. Florrie vraagt aan Patrick of de provincie juridisch de waterschappen op de vingers tikt? Patrick vindt dat een ‘ver-van-mijn-bed-show’. Als je als partners wilt functioneren, moet je niet het juridisch instrumentarium willen gebruiken. Daarom moet er volgens Patrick één Commissie zijn die over Water en Ruimte gaat.

Frans van de Berg merkt uit het publiek op dat dit mooie verhalen zijn, maar dat we ook voortdurend te maken hebben met de kosten. Een Brede Dijk kost nu eenmaal meer. En als je dan een MKBA opstelt, waaruit blijkt dat de investering zich op de lange termijn terugbetaalt, moet er toch nu worden geïnvesteerd; in de regel is dan het antwoord: nee. Dan kiest men (RWS) dikwijls voor de nú goedkopere variant. Florrie ziet hier ook een probleem: korte termijn kijken, terwijl een duurzame oplossing nu een grotere investering vraagt. Linda-Rose Santhagens (Hoofd afdeling gebieden, Ministerie IenM) geeft aan dat dit een reële zorg is. “De euro’s moeten er wel zijn om alles te financieren. Daarom moeten we zoeken waar dat geld vandaan kan komen. In de komende tijd zal er minder geld beschikbaar zijn. Dat is de realiteit. Na 2020 is er het deltafonds. Daarom is het helaas geen mooi verhaal. Iedereen moet meedenken. De kosten voor Waterveiligheid lijken redelijk, maar aan de andere kant is het ook omstreden om er zoveel aan uit te geven. Dert de Vries vindt dat er teveel naar de kosten wordt gekeken. Er is aan gerekend en de MKBA wijst uit: brede dijken behoeven niet perse duurder te zijn. Patrick geeft een voorbeeld: “Neem nu Vallei & Eem, zij hebben de Grebbedijk. Met een brede dijk is daar bijvoorbeeld een situatie te creëren met enorme mogelijkheden. Het is dus zoeken waar de brede dijk de meeste kans maakt. De vraag of je daar wel

op moet bouwen, moet flexibel bekeken worden. Kijk naar de talrijke voorbeelden in het buitenland.”

Marcela bevestigt dat er geen geld is. Voor de kosten van het HWBP (Hoogwaterbeschermingsplan) gaan de Waterschappen de helft betalen en het Rijk de andere helft. Alles wat afgekeurd is, moet worden versterkt. Maar wel is daarbij de vraag van belang: Wat is het meest urgent? Dan komt de brede dijk in stedelijk gebied vanzelf. Klaas ziet het allemaal niet zo zwart-wit. De Grebbedijk is een goed voorbeeld. Het kan een mooie uitloper zijn van het stedelijk gebied. Goed bekijken waar we wat doen. Tegelijk ook de mogelijkheden van compensatie benutten. Dat vraagt fine-tuning en met verstand er naar kijken.

Hans Middendorp merkt uit het publiek op dat we moeten zoeken naar kostendragers. Momenteel zitten we in een enorme bouwcrisis. Dat kost ook geld. Het geld wat daarmee gemoeid is, kun je ook benutten door er werken mee uit te voeren. Klaas beaamt dit en voegt toe dat er ook goed nieuws is: “we hebben tijd. Er zal weer gebouwd worden. De Provincies dienen te regisseren. Provincies samen met Projectontwikkelaars. De huidige krimp, waarover gesproken wordt, is een regionaal vraagstuk en zeker niet algemeen.” Dijkgraaf van waterschap Fryslan Paul Erkelens vindt dat de discussie teveel gaat over de Randstad. Een brede dijk en rust bij de Waddenzee. Een brede dijk kan ook als landbouw areaal benut worden.

Symposium

De Brede Dijk

Veilig leven in de toekomst

Florrie merkt op dat er kansen zijn, maar ook belemmeringen. We hebben in Nederland prachtige concepten, maar Nederland is in de wereld nummer één in 'plannen-die-niet-uitgevoerd-worden'. Patrick is blij dat de deltacommissaris de brede dijk een prominente plaats heeft gegeven in zijn Deltaplan. Paula voegt toe dat de brede dijk, met het oog op klimaatverandering een must is. " we moeten kijken naar duurzame oplossingen. Er liggen kansen waar ruimtelijke ordeningsvraagstukken in de stad moeten worden opgelost. De vraagstukken van waterveiligheid moeten dan niet separaat van de Ruimtelijke ordening worden opgepakt, maar vanaf het begin integraal oppakken en samen aanpakken." Linda-Rose sluit de paneldiscussie af door te stellen dat het deltaprogramma veel mogelijkheden biedt voor verbinding van veiligheidsvraagstukken met de ruimtelijke inrichting.

Pier Vellinga sluit het symposium af. De brede dijk, het kan allemaal wel, maar wanneer? We moeten gaan voor duurzame oplossingen. Doorbraak vrije dijken zijn daarbij een 'must'. We zitten met zoveel mensen op zo'n klein oppervlak, dan kunnen we ons geen ramp veroorloven. Eén conclusie: monofunctioneel versterken van dijken mag niet meer!